

**SHAHAR YASHIL HUDUDLARI: DEKORATIV BOG‘DORCHILIK VA
BARQAROR LANDSHAFT TAMOYILLARI**

Mamajanova.Z.A

Toshkent arxitektura qurilish universiteti

1-kurs tayanch daktaranti

(PHD) talabasi УДК 72.03

АННОТАЦИЯ: *Mazkur maqolada dekorativ bog‘dorchilikning shaharsozlik va landshaft arxitekturasi bilan bog‘liqligi, uning ekologik va estetik jihatlarini hamda urban muhitda yashil landshaftlarni rivojlantirish tamoyillari tahlil qilinadi. Shahar landshaftlarining ekologik barqarorligi va estetik qadriyatlarini oshirish maqsadida zamonaviy yondashuvlar va xalqaro tajribalar o‘rganilgan. Ayniqsa, Markaziy Osiyo sharoitida suv tejovchi texnologiyalar va mahalliy o‘simliklardan foydalanishning ahamiyati yoritilgan. Maqola urbanizatsiya sharoitida ekologik va estetik uyg‘unlikni ta’minlashda dekorativ bog‘dorchilikning o‘rnini ko‘rsatib beradi.*

АННОТАЦИЯ: *В статье анализируется связь декоративного садоводства с градостроительством и ландшафтной архитектурой, его эколого-эстетические аспекты, а также принципы создания зеленых ландшафтов в городской среде. Изучены современные подходы и международный опыт с целью повышения экологической устойчивости и эстетической ценности городских ландшафтов. Подчеркивается важность использования водосберегающих технологий и местных растений, особенно в условиях Центральной Азии. В статье показана роль декоративного озеленения в обеспечении экологической и эстетической гармонии в условиях урбанизации.*

ABSTRACT: *The article analyzes the relationship of ornamental gardening with urban planning and landscape architecture, its ecological and aesthetic aspects, as well as the principles of creating green landscapes in the urban environment. Modern approaches and international experience are studied with the aim of increasing the environmental sustainability and aesthetic value of urban landscapes.*

Zamonaviy shaharsozlik va landshaft arxitekturasi inson yashash muhiti sifatini yaxshilash, ekologik barqarorlikni ta’minlash va estetik muhitni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Aholi zich yashaydigan urban hududlarda yashil maydonlarning mavjudligi nafaqat estetik, balki ekologik va ijtimoiy jihatdan ham katta ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, dekorativ bog‘dorchilik shaharlarda ekologik muvozanatni ta’minlash, bioxilmaxillikni saqlash va inson salomatligini mustahkamlashda muhim omillardan biri hisoblanadi.

Dekorativ bog'dorchilik shahar landshaftining ajralmas qismi bo'lib, u shahar muhitida yashil maydonlar, parklar, xiyobonlar va boshqa rekreatsion hududlarni yaratish va rivojlantirish orqali ekologik va estetik qadriyatlarini shakllantiradi. Ushbu yo'nalish landshaft arxitekturasi va shaharsozlik tamoyillari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, tabiat va urban muhit uyg'unligini ta'minlashga xizmat qiladi. Ayniqsa, Markaziy Osiyo mintaqasida iqlim sharoitidan kelib chiqqan holda, suv tejoychi texnologiyalar va mahalliy o'simlik turlaridan foydalanish masalasi dolzarb hisoblanadi.

Mazkur maqolada dekorativ bog'dorchilikning shaharsozlik va landshaft arxitekturasi bilan o'zaro aloqadorligi, ekologik va estetik jihatlari, hamda barqaror landshaft dizaynini yaratishdagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy yondashuvlar va xalqaro tajribalarga asoslangan holda, urban muhitda yashil landshaftlarni rivojlantirish tamoyillari ko'rib chiqiladi.

Landshaft arxitektursi dizaynida shaharsozlikni me'moriy badiiy va estetik ko'rinishini shakllantirishda hamda atrof-muhit ekologiyasini muhofaza qilishda daraxt va butalarning roli nihoyatda kattadir.² Landshaft dizaynida ko'zga ko'ringan va afsonaviy amaliy go'zalliklarni yaratishda bir qancha tamoyillardan foydalangan landshaft stillari vujudga kelgan.

Landshaft dizaynining asosiy tamoyillari

● Yaxlitlik

- Barcha landshaft elementlari bir-biri bilan uyg'unlashishi lozim.
- Takroriy elementlardan foydalanish (o'simliklar, yo'llar) uyg'unlik tuyg'usini berish.

● Proportsiya va masshtab

- Loyixalangan ko'kalamzor elementlari o'lchami umumiy makonga mos kelishi kerak.

● Muvozanat

- Nosimmetrik muvozanatn elementlarini tashkil etish (misol uchun; fransuz klassik bog'lari)
- Assimetrik muvozanat, qat'iy simmetriyasiz vizuval vazinni teng ravishda taqsimlash.

● Atrof muhit bilan uyg'unlik

- Landshaft tabiiy sharoitda (iqlim,tuproq, topografiyaga mos kelishi lozim)
- Mahalliy o'simliklarni tanlash xar tomonlama tejamkorlikga olib keladi

● Funktsionallik va qulaylik

- Tanlangan obyekt xar tomonlama qulay bo'lishi shart
- Hududni funksiyalarga tog'ri bo'lish

● Mavsumiylik va dinamika

- Yilning turli vaqtlarida dekorativ qiymatni xisobga olgan xolda o'simliklarni tanlash

● **Ekologik barqarorlik**

- Tabiiy materiallardan foydalanish
- Tabiat va axoli uchun qulay muhit yaratish.

Landshaft dizayni funksiyalari

Landshaft funksiyalari (lotincha functio - ijro, topshiriq, rasmiy burch) - jamiyat va tabiatning o'zaro ta'siri jarayonida jamiyatning ayrim ehtiyojlarini landshaft bilan qondirish. Landshaft bir vaqtning o'zida yoki bir qatorda bir nechta funksiyalarni bajarishi mumkin.

- Resurslarni qayta ishlab chiqarish funksiyalari, asosan, insonning ishlab chiqarishda tabiiy resurslardan foydalanishi bilan bog'liq (kon sanoati, energetika, qishloq xo'jaligi, o'rmon, suv xo'jaligi va boshqalar).

- Atrof-muhitni qayta ishlab chiqaruvchi funksiyalar inson hayotining asosiy omillarini (atmosfera havosining tarkibi, suv sifati, estetik xilma-xillik) takror ishlab chiqarishda landshaftning ishtiroki bilan bog'liq.

- Ekologik funksiyalar ma'lum landshaftlarning tartibga soluvchi roli bilan bog'liq, landshaftning resurslarni qayta ishlab chiqarish va atrof-muhitni qayta tiklash funksiyalarini bajarishi. Shunday qilib, landshaft suvni muhofaza qilish funksiyasini bajarishi yoki o'zgarmagan va ozgina o'zgargan tabiat, noyob hayvonlar va o'simliklar va boshqalar standartlari ombori bo'lishi mumkin.³

Landshaftning funksiyalarni bajarish qobiliyati uning tuzilishiga, barqarorligiga, tabiiy jarayonlarning rejimiga va uning ishlash xususiyatlariga bog'liq. Joriy va potentsial (ehtiyohlarni qondirish qobiliyati) landshaft funksiyalari o'rtasida farqlanadi. Landshaft funksiyalarining eng to'liq va ko'p o'lchovli ro'yxatlaridan biri Van der Maarel tomonidan taklif qilingan; quyidagi guruhlarini o'z ichiga olgan "resurslar bilan ta'minlash, tartibga solish, yuk ko'tarish (odamlar faoliyati uchun joyini ta'minlash) va axborot funksiyalari".⁴

XULOSA

Shaharsozlik va landshaft arxitekturasi o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, dekorativ bog'dorchilik ushbu sohalarning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Maqolada yoritilgan landshaft funksiyalari va tamoyillari shuni ko'rsatadiki, yashil maydonlar shahar muhitida ekologik barqarorlik, estetik jozibadorlik va ijtimoiy ahamiyatni oshirishga xizmat qiladi. Dekorativ bog'dorchilik orqali urban landshaftlarini rejalashtirish nafaqat shahar aholisi uchun qulay muhit yaratadi, balki ekologik muvozanatni ham ta'minlaydi.

Shuningdek, maqolada landshaft arxitekturasi tamoyillarining urbanizatsiya sharoitida qanday qo'llanilishi, shahar yashil hududlarining ekologik va estetik ahamiyati

tahlil qilindi. Markaziy Osiyo mintaqasining iqlim sharoitidan kelib chiqib, suv tejoychi landshaft dizayni va mahalliy o'simlik turlaridan foydalanishning dolzarbligi ta'kidlandi.

Umuman olganda, dekorativ bog'dorchilik nafaqat estetik muhit yaratish, balki ekologik va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda ham asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Kelajakda shaharlarni ekologik va estetik jihatdan rivojlantirish uchun landshaft arxitekturasi tamoyillariga asoslangan holda, kompleks yondashuvlar ishlab chiqilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Forman, R. T. T. (1995). *Land Mosaics: The Ecology of Landscapes and Regions*. Cambridge University Press.
2. Spirn, A. W. (1984). *The Granite Garden: Urban Nature and Human Design*. Basic Books.
3. Beatley, T. (2016). *Handbook of Biophilic City Planning & Design*. Island Press.
4. Jellicoe, G. & Jellicoe, S. (1995). *The Landscape of Man: Shaping the Environment from Prehistory to the Present Day*. Thames & Hudson.
5. Markaziy Osiyo iqlim sharoitlariga oid ekologik va landshaft arxitekturasi bo'yicha ilmiy maqolalar va monografiyalar.